

“М.Рыскулбеков атындагы Кыргыз экономикалык университети” илимий-изилдөө университети жана Б.Ельцин атындагы Кыргыз-Славян университети менен биргеликте экономика илимдеринин доктору (кандидаты) окумуштуулук даражасын алуу үчүн диссертацияларды коргоо боюнча Д.08.24.707 диссертациялык кеңешинин эксперти, экономика илимдеринин доктору, профессор Ишенов Бейшенбек Чоңмурунович тарабынан, изденүүчү Жамалов Шукуралы Абдыкаровичтин 08.00.06 - улуттук жана аймактык экономика адистиги боюнча экономика илиминин кандидаты окумуштуулук даражасын алуу үчүн “Кыргыз Республикасында бажы контролун уюштуруу экономикалык механизмин өркүндөтүү” темасындагы диссертациялык ишине

КОРУТУНДУ

Жамалов Шукуралы Абдыкаровичтин “Кыргыз Республикасында бажы контролун уюштуруу экономикалык механизмин өркүндөтүү” темасындагы диссертациялык ишин карап чыгып, төмөнкүдөй корутундуга келди:

1. Диссертациялык кеңешке диссертацияларды коргоого кабыл алуу укугу берилген адистикке иштин дал келиши.

Сунуш кылынган кандидаттык диссертация, диссертациялык кеңештин профилине туура келет.

Диссертациялык иште илимий-теоретикалык маселелерди изилдөө менен бирге, Кыргыз Республикасында бажы контролун уюштуруу-экономикалык механизмин өркүндөтүүнүн маанисин негиздөө, багыттарын жана анын натыйжалуулугун жогорулатуу боюнча сунуштарды иштеп чыгуу чагылдырылган жана ал 08.00.06 - улуттук жана аймактык экономика адистигинин паспортуна ылайык келет.

2. Иштин максаты катары.

Кыргыз Республикасында бажы контролун уюштуруу-экономикалык механизимин өркүндөтүүнүн маанисин негиздөө, багыттарын иштеп чыгуу жана анын натыйжалуулугун жогорулатуу боюнча сунуштарды иштеп чыгуу каралган.

Койулган максат диссертацияда төмөндөгү милдеттерди аткаруу менен чечилген:

2.1. Тышкы соода экономикалык байланыштарды жана бажы контролун жөнгө салуунун илимий-теориялык аспектерин талдоо.

2.2. Өлкөнүн тышкы экономикалык байланыштарын, учурдагы калыптануусунун өзгөчө абалы, өнүгүү тенденциясы, тышкы соода бажы жаатындагы байланыштары, алардын өзгөчөлүктөрүн ар тараптуу талдоо жана иликтөө жүргүзүү менен бажы контролун уюштуруу экономикалык механизимин өркүндөтүүдө укук негиздери боюнча сунуштарды иштеп чыгуу.

2.3. Бажы кызматынын өнүгүү процессинде өтө керек теориялык мааниси болгон “кызмат көрсөтүү” түшүнүгүнө илимий жана укуктук аныктама берүүнү изилдөө.

2.4. Кыргыз Республикасында бажы кызматынын салык төлөмдөрүнүн киреше бөлүгүн математикалык моделдөө ыкмасы менен келечектеги салыктык кирешелеринин божомолун эсептөө.

2.5. Бажы контролун уюштуруу экономикалык механизимин өркүндөтүүнүн иштиктүү программаларын сунуштоону негиздөө.

Рыноктук экономиканын маалында тышкы соода экономикалык байланыштардын өсүшү бажы контролун талаптагыдай уюштуруу жана колдоо мамлекетибиздин орчундуу маселелеринен. Республикада экспортко чыгаруучу товарларды эл аралык талаптардын деңгээлинде даярдоо,

мамлекеттер аралык келишимдерди так жана өз убагында аткаруу, товар сатуучулардын жана товар алуучулардын менчиктик формасына карабай мыйзам алдында жоопкерчилигин жогорулатуу зарылчылыгын шарттады.

Диссертациялык иш белгиленген максаттарына, милдеттерине жана мазмунуна толук ылайык келип, Кыргыз Республикасында бажы төлөмдөрүнүн киреше бөлүгүн математикалык моделдөө ыкмасы менен салыктык кирешелерин 2035-жылга чейинки өсүү мүмкүнчүлүгү көрсөтүлгөн жана божомолу аныкталган.

3. Диссертациянын темасынын актуалдуулугу.

Өлкөнүн каржы экономикалык саясатынын келечектеги өнүгүшү мамлекеттик бажы кызматынын бажы контролун уюштуруу экономикалык механизмдерин жакшыртуу жана тышкы соода экономикалык байланыштарын жогорку деңгээлде алып барышына жараша аныкталат. Анткени бажы контролун уюштуруу экономикалык механизмдерин өркүндөтүү товар айлануулардын агымын көбөйтүүгө, бажы кызматынан түшкөн кирешелердин көлөмүн жогорулатууга, мамлекеттик бюджеттин киреше бөлүгүн толуктайт жана экономикалык коопсуздугун камсыздайт. Колдонуудагы мыйзамдык ченемдер анын ичинде мамлекеттик бажы кызматында бажы контролун уюштуруу экономикалык механизмдин өркүндөтүүнүн көйгөйлөрүнө так жана терең илимий изилдөөлөр жүргүзүлгөн эмес. Ата мекендик окумуштуулар тарабынан бул теманын кээ бир жактары толук чагылдырылбагандыктан, бажы контролунун натыйжалуулугун көтөрүүдө, келечекте илимий-практикалык негиздөө зарылчылыгы келип чыгат.

Жогоруда айтылгандардын негизинде изденүүчү тарабынан жүргүзүлгөн илимий изилдөө абдан актуалдуу жана өз убактысында деп корутундулоого болот.

4. Илимий натыйжалар

Диссертациялык иште экономика илимдеринин өнүгүшү үчүн бир кыйла мааниге ээ төмөндөгүдөй илимий негизделген жаңы теориялык натыйжалар келтирилген:

4.1. Тышкы соода экономикалык байланыштарды жана бажы контролун жөнгө салуунун илимий теориялык-методикалык аспектилерин жалпыланып, анда бажы кызматынын өнүгүү процессинде маанисинин-теориялык негиздерин изилдоонун натыйжасында, “кызмат көрсөтүү” категориясы толукталган, бажы контролун уюштуруу-экономикалык механизмдин өркүндөтүүдө укуктук негиздеринин багыттары сушусталган.

4.2. Бажы контролун уюштуруу экономикалык механизмдерин өнүктүрүү маселесин изилдегенде товар айлантууда чыгып жаткан көйгөйлөр дүйнө жүзүндө жана Кыргыз Республикасында колдонулуп жаткан мыйзамдардын талаптары сакталбагандыгы, аткезчилик түрүндө өткөн-кеткен товарлардын орун алышы, кошуна мамлекеттердин Тажикстан, Өзбекстан мамлекеттеринин мамлекеттик органдары менен өз ара мамилелеринин механизми, өзгөчө чек ара боюнча маселелердин толук чечилбегендиги бажы кызматынын натыйжалуулук көрөткүчтөрүн төмөндөтөт. Бажы контролун жүргүзүүдө бажы мыйзамдарынын талаптарын бузууга бөгөт койулуп, мамлекет тарабынан колдоого алынганда жана бажы контролун уюштуруу экономикалык механизмдерин өркүндөтүү маселелерин чечкенде гана негиздүү болот.

4.3. Мамлекеттик бажы кызматын өнүктүрүүнүн экономикалык багытарынан болуп бажы системасын модернизациялоо, аткезчиликке каршы күрөшүүнү күчөтүү, заманбап техникалар менен жабдуу, бизнес процесстерин оптималдаштыруу, заманбап санариптештирүүнү илгерилетүү, өткөрүү пункттарында өткөрүү жөндөмдүүлүгүн жогорулатуу, бажы кызматынын кызматкерлеринин адискөйлөгүн жогорулатуу, кардарларга кызмат көрсөтүүлөрүн ийкем кылуу, алардын маяналарын, социалдык абалын жогорулатуу.

4.4. Иштин теориялык мааниси. Кыргыз Республикасында бажы контролун уюштуруу экономикалык механизмин өркүндөтүүдө тышкы экономикалык байланыштарды жакшыруу жана бажы контролун жөнгө салууда ЕАЭБ бажы кодексин, КР бажы кызматынын мыйзамын жана өнүккөн өлкөлөрдүн тажрыйбаларын эске алуу менен, бажы контролун уюштуруунун теоретикалык методикалык жоболорун системалдаштыруу менен бирге товар айландыруунун көлөмүн көбөйтүү, коррупциялык жана аткезчилик схемаларга бөгөт койуунун натыйжасында, бажы төлөмдөрүнүн киреше бөлүгүн көбөйтүү негизделген.

4.5. Квалификациялык белгилерге туура келиши Жамалов Шукуралы Абдыкаровичтин диссертациясы “Кыргыз Республикасында бажы контролун уюштуруу экономикалык механизмин өркүндөтүү” окумуштуулук даражасын изденүүгө 08.00.06 улуттук жана аймактык экономика адистиги боюнча туура келет.

5. Алынган натыйжалардын практикалык маанилүүлүгү.

Кандидаттык диссертацияда алынган илимий натыйжалар төмөнкүлөрдө ишке ашырылды:

1. Вопросы таможенно-тарифного регулирования Кыргызской Республики в условиях вхождения в ЕАЭС. Глобальная экономика и образование. 2022. №4 (36-41).
2. Кыргыз Республикасынын Финансы министрлигинин алдындагы Мамлекеттик бажы кызматын жөнгө салуу. Наука, новые технологии и инновация-2024, №1 (с 91-97).
3. О необходимости региональной торгово-таможенной интеграции для развивающихся стран. Наука, новые технологии и инновация-2021, №7 (с114-118) ISSN1694-8483 (print) ISSN 1694-8475 (online) DOI :10.26104\NN ТИК.2019.45.557

Илимий-изилдөө ишинин кийрүү актысы, 10-июнь 2024-жылы Кыргыз Республикасынын Экономика жана коммерция министрлиги тарабынан бекитилген.

Бажы кызматынын өнүгүүсүн теориялык методикалык өнүгүү өзөгүн бир нукка салып, аны кыйла тереңдетип талдап, уюштуруу экономикалык механизмдин аныктап өлкөнүн бул тармагынын өнүгүшүн камсыз кылуусунун абалын изилдеп, бажы кызматы менен тыгыз байланышкан министрликтер жана ведомстволор ортосунда экономикалык байланыштарды жакшыртуу, өлкөдө жана аймактарда өндүрүлгөн өндүрүмдү жогорулатуу максатында заманбап талаптарга жооп бере турган уюштуруу экономикалык механизмдерди түзүү боюнча сунуштар белгиленген.

5. Авторефераттын диссертациянын мазмунуна дал келиши

Автореферат толугу менен диссертациянын мазмунуна, анда коюлган изилдөөнүн максаттарына жана милдеттерине толук дал келет.

6. Эскертүүлөр:

6.1. Ишкердүүлүгүн жакшыртуунун негизинде Мамлекеттик бюджеттин киреше бөлүгүн толуктоодо, мамлекеттик бажы кызматынын ролун тереңдетип чагылдырса илимий иштин маңызы жогоруламак.

6.2. Илимий иште мамлекеттик бажы кызматында иштеген кызматкерлердин социалдык абалын жакшыртуу боюнча сунуштар жетишсиз.

7. Сунуштар:

Илимий иште мамлекеттик бажы жана мамлекеттик салык инспекциясыны кызматкерлерин бириктирип окутуу боюнча маселелер белгиленсе жакшы болмок.

8. Сунуштамалар:

1. Мамлекеттик бажы кызматында иштеген кызматкерлерди билимин жогорулатуу жана тажрыйба алмашуу үчүн өнүккөн мамлекеттерге окутууга пландоолорду белгилесе болмок.

9. Корутунду.

Көрсөтүлгөн кемчиликтер диссертациялык изилдөөнүн илимий жана практикалык баалуулугун төмөндөтпөйт, тескерисинче тандалган изилдөө Кыргыз Республикасынын бажы кызматынын ролун мындан ары дагы жогорулоосуна өбөлгө түзүп, актуулдуулугун баса белгилейт.

10. Диссертациялык кеңештин эксперти **Жамалов Шукурал**и **Абдыкаровичтин** тапшырган документтерин карап чыгып, “М. Рыскулбеков атындагы Кыргыз экономикалык университети” илимий-изилдөө университети жана Б. Ельцин атындагы Кыргыз-Славян университети менен биргеликте диссертацияларды коргоо боюнча Д 08.24.707 диссертациялык кеңешине **Жамалов Шукурал**и **Абдыкаровичтин** **08.00.06 - улуттук жана аймактык экономика** адистиги боюнча, экономика илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын алуу үчүн “Кыргыз Республикасында бажы контролун уюштуруу экономикалык механизмдин өркүндөтүү” темасындагы диссертациялык ишин коргоого сунуштайт.

Эксперт: экономика илимдеринин

доктору, профессор



Б.Ч. Ишенов

Диссертациялык кеңештин

окумуштуу катчысы, э.и.к

А.О. Окенова

30.09.2025